

Одонгийн
ЦОГТГЭРЭЛ

МОНГОЛЫН МАРГААШ ГЭРЭЛТЭЙ БАЙГААСАЙ ГЭЖ ХҮСЭГЧ ХЭН БҮХЭНД ЗОРИУЛАВ

Одонгийн ЦОГТГЭРЭЛ

ННА 65.290-2

ДАА 650.1

Ц-756

ЗүгЧиг

ХЭРВЭЭ ТА

Одонгийн **ЦОГТГЭРЭЛ**

Хэрвэс Та агуулга болон энэхүү товхимолтой холбоотой санал, зөвлөмжөө дараах сувгуудаар холбогдохыг хүсье.

 facebook.com/Tsogtgerel.Odon

 twitter.com/Tsogtgerel_O

 tsogtgerel.com

 tsogtgerel@teso.mn

"Мөнхийн Үсэг" ХХК-д эхийг бэлтгэж хэвлэв.

2019 оны 12-р сарын 05

ISBN: 978-9919-22-817-0

ЗҮГ ЧИГ 7

ШИНЭ ХӨДӨӨ

Д.ГАН-ОД

Хэрвээ та өнөөдөр малчин бол ямар техник, технологийн шийдлийг ашиглах вэ? 15

Б.ЭРДЭНЭБОЛОР

Хэрвээ та Монголын хөдөө аж ахуйд том зүйл хийх боломж олдвол юу хийх вэ? 21

ИБУНАРО ТОМОКО

Хэрвээ та ХАА-н салбарт их зүйл хийж чадахуйц эрх мэдэлтэй болвол юу хийх вэ? 39

Б.ГАНБАЯР

Хэрвээ та газар тариалангийн салбарын томоохон эрх мэдэлтэн болох боломж гарвал юу хийх вэ? 81

ШИНЭ ЭДИЙН ЗАСАГ

Ш.БАЯРСАЙХАН

Хэрвээ та худалдааны яамны сайд болох боломж гарвал юу хийх вэ? 95

Г.ГАНХҮҮ

Хэрвээ та аялал жуулчлалын сайд байсан бол? 75

Р.БАТСАЙХАН

Хэрвээ та аялал жуулчлалын салбарын “Том эрх мэдэлтэн” байсан бол юу хийх вэ? 83

Д.АНГАР

Хэрвээ та Монгол банкны ерөнхийлөгч болох боломж гарвал юу хийх вэ? 91

Ч.АНАР

Хэрвээ та Монголын мэдээллийн технологийн салбарыг өөрчлөх боломж гарвал юу хийх вэ? 101

Ө.ГАНЗОРИГ

Хэрвээ та Монголын банк санхүүг өөрчлөх боломж
гарвал юу хийх вэ? 107

ЭРГЭЖ ХАР, УРАГШ АЛХ

Д.ӨЛЗИЙБААТАР

Хэрвээ та Монголын түүхийн Зүйл явцыг өөрчлөх
боломж олдвол? 119

Л.ХҮРЭЛБААТАР

Хэрвээ та ажил, амьдралын гараанд гарч буй
залуу байсан бол юу хийх вэ? 127

Б.БАТЖАВ

Хэрвээ та Улаанбаатар хотын ерөнхий архитектор
байсан бол? 135

Д.НАРАНБААТАР

Хэрвээ танд Монгол улсад томоохон зүйл хийх
боломж олдвол юу хийх вэ? 145

С.БАЯР

Хэрвээ та эх орондоо ихийг хийж бүтээх боломж
гарвал юу хийх вэ? 151

С.МИШИГЭЭ

Хэрвээ та өнөөдөр “Том дарга” байсан бол? 159

На.СҮХБААТАР

Хэрвээ та баруун Монголын түүх өөрөөр байх
боломж байсан бол ямар Зүйл явдлыг өөрчлөх вэ? 167

В.ОЙДОВ

Хэрвээ та том хэмжээний асуудлыг шийдэх эрх
мэдэлтэн бол юуг шийдэх вэ? 175

С.ШИЖИРБАТ

Хэрвээ та Монголын үндэсний бөхийн холбооны
тэргүүн болох боломж гарвал юу хийх вэ? 183

Д.ЭНХБАТ

Хэрвээ та Монгол улсын хөгжил дэвшилд зориулсан
гурван зүйл хийх боломж гарвал юу хийх вэ? 191

ЭХЛЭЛ..... 199

БИД ЮУ ХҮСЭЖ БАЙГАА ВЭ?
БИД ЕР НЬ ХААНА БАЙНА ВЭ?

ЗҮГ ЧИГ

ТҮНЭР ХАРАНХУЙГ ЗҮХЭЖ СУУХААР НЭГЧ ГЭСЭН ЛАА АСАА.

Оюутан ахуй цагт минь “мода” болж, одоог хүртэл сэтгэлд минь хоногшиж үлдсэн хэд хэдэн үг, өгүүлбэр бий. Олон ч хэвлэлийн нүүр дамжиж ишлэгдсэн “Тансаг”, “Хонгилын үзүүрт гэрэл гарлаа” гэсэн үг үгнүүдийн хэлэгдсэн орчин нөхцөл, хэлсэн хүн нь өөр ч нийтээрээ цөхөрч байсан тэр цагт хүн бүрт жоохон ч гэсэн “итгэлийн гэрэл”-ийг авчирсан биз ээ. Энэ 2 үг, өгүүлбэрийг харах бүрт хөгжил, дэвшил, гэрэл гэгээтэй нийгмийн тухай хүн бүрт ойлгогдохоор тун энгийнээр хэлжээ гэж одоо хүртэл бодож явдаг. Хаачихаа ч мэдэхгүй төөрч шантарч, хаашаа явбал гарахаа мэдэхгүй харанхуй нүхэнд орсон мэт мэдрэмж хүн бүрт байсан учраас төр, засгийн тэргүүнүүд энэ үгийг санамсаргүй хэлээгүй биз ээ. Тэгвэл өнөөдрийг тэр цагтай харьцуулж харья.

Бидний нөхцөл байдал тэр үеэсээ дээрдсэн үү?

Бид өнөөдрийн байгаадаа сэтгэл хангалуун байна үү?

Бидэнд үүнээс илүү байх боломж байсан үү?

Бид юу хүсэж байгаа вэ?

Бид ер нь хаана байна вэ?

Ахиад л түнэр харанхуйдаа хаачихаа мэдэхгүй мөрөө хавчин зогсож байгаа юм биш биз.

Тиймээс ч “Түнэр харанхуйг зүхэж суухаар нэг ч гэсэн лаа асаа” гэдэг үгийг санан өөрийнхөө нөөц бололцоо, чадлын хэмжээнд ядаж “чүдэнз” ч болов асаан саад бартааг нь гэрэлтүүлэн, хонгилын гэрэл рүү, хөгжлийн гийж буй тuya руу хамтдаа алхахсан гэж хүсэж байна.

ГАР УТАС, ИНТЕРНЕТ

Ардчилал, мэдээллийн технологи бидэнд маш олон зүйл өгсний нэг нь хэвлэн нийтлэх, үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх боломж юм. Хүучин цагт юу хэлэхээ хүнээр хянуулдаг байсан гэдэг. Арай сүүлдхэн агуулгаа хянуулахаа больсон ч түүнийг түгээх дэд бүтцийг олоход тун ч хүндрэлтэй байж билээ. Харин сүүлийн үед зөвхөн нэг ухаалаг утас, интернетийн сүлжээ байхад л өөрийн хүссэнээ олон нийтэд хүргэх боломж бий болжээ.

Энэ боломжийг ашиглаж сүүлийн хэдэн сар “ХЭРВЭЭ ТА...” гэсэн нэртэй жижигхэн видео агуулгыг хийллээ. Санаа нь тун энгийн. Хэн нэгэнд, бараг хүн бүрт ийм боломж байсан бол, түүний оронд байсан бол гэсэн бодол төрж байдаг. Тэр боломжийг хүмүүст олгоод юу хийх байсан шийдлийг нь асуух нь энэ агуулгын маань зорилго. Өнгөрсөн дугааруудыг хараад зөвхөн өнгөрсний тухай биш ХЭРВЭЭ ТА байх бол, тийм боломж олдвол гээд ирэх маргаашийн сайн сайхан, ирээдүйн тухай түлхүү ярилцжээ. Цаашид шийдэл ярьсан гэгээлэг контент хэвээр байх болно.

Арга барилын хувьд ч гэсэн нүсэр том тайз дэлгэц студи бэлдсэнгүй, зочидтой тухайн сэдэвтэй холбоотой газар нь очиж хялбар байдлаар, хүний яриаг сүрхий монтажлахгүйгээр энгийн, хямд төсөрхөн хийхийг зорьсон. Төсөрхөн, хялбархан агуулгыг маань олны зүгээс ч багагүй сонирхон, үзэлт хандалтууд тун ч сайн байгаад нь багагүй урамшиж байна.

ЗҮГ ЧИГ

ХЭРВЭЭ ТА агуулгын хүрээнд уулзсан тэмдэглэлүүдээ багцлан цувралаар товхимол болгон тогтмол гаргаж байхаар төлөвлөж байгаа бөгөөд эхний 20 хүнтэй хийсэн ярилцлагаа тоймлон ЗҮГ ЧИГ гэж нэрлэн та бүхэндээ хүргэж байна.

Хөдөө хээр ч юм уу? хүршгүй зорилгынхоо төлөө явж байхад ЗҮГ ЧИГ-ээ л алдчихгүй, зүтгээд байвал хүrnэ дээ гэж би итгэдэг. Тиймээс ч бидний энэ тодорхойгүй, тэмүүлэлгүй цаг үед биднийг хөтлөн чигийг зааж, зүгийг чиглүүлж өгөхүйц эрхмүүдтэй уулзаж, санааг нь сонссон гэж итгэж ийнхүү нэрлэв.

Энэхүү товхимол нь ШИНЭ ХӨДӨӨ, ШИНЭ ЭДИЙН ЗАСАГ, ЭРГЭЖ ХАР, УРАГШАА АЛХ гэсэн бүлгүүдтэй бөгөөд оролцогчийн агуулгын тойм хэсэг, мөн түүний яриаг өргөжүүлэн сэдэвтэй холбоотой агуулга, оролцогчтой холбоотой намтар түүх жижигхэн бичвэрээр баяжууллаа.

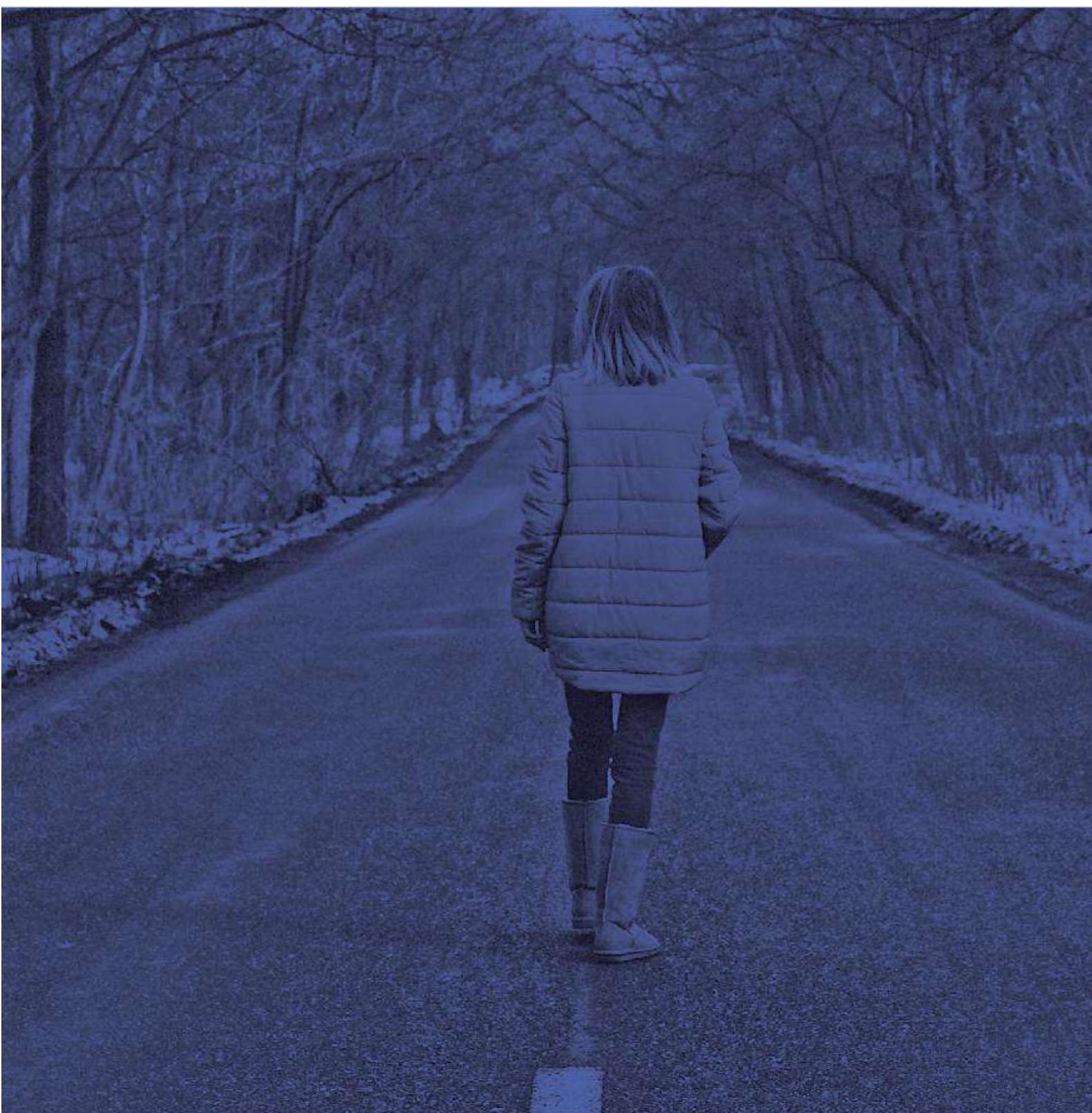
Түнэр харанхуйг зүхэж суулгүй гаргарт байгаа гар утас, интернетээ ашиглан хөгжлийн гэрлийг гаргахаар эхний алхмыг хийллээ. Эхлэл гэж бодон алдаа, зөрүүг минь зөөлрүүлэн ойлгон, тунгаан үншихыг хүсэж байна. Эрхэм таныг ч мөн энэхүү товхимолд дурдсан шийдэл бүрийг тунгаан бодож, айл хотол, ахан дүүс, ажлын хамт олноороо ярилцан хэлэлцэж, өөрсдийнхөө саналуудтай нэгтгэн хамтдаа хаашаа явж байгаа, хаана очих ёстой болох хөгжлийн зөв “ЗҮГ ЧИГ”-ийг хайж олох үйлсэд нэгдэнэ гэж итгэж байна.

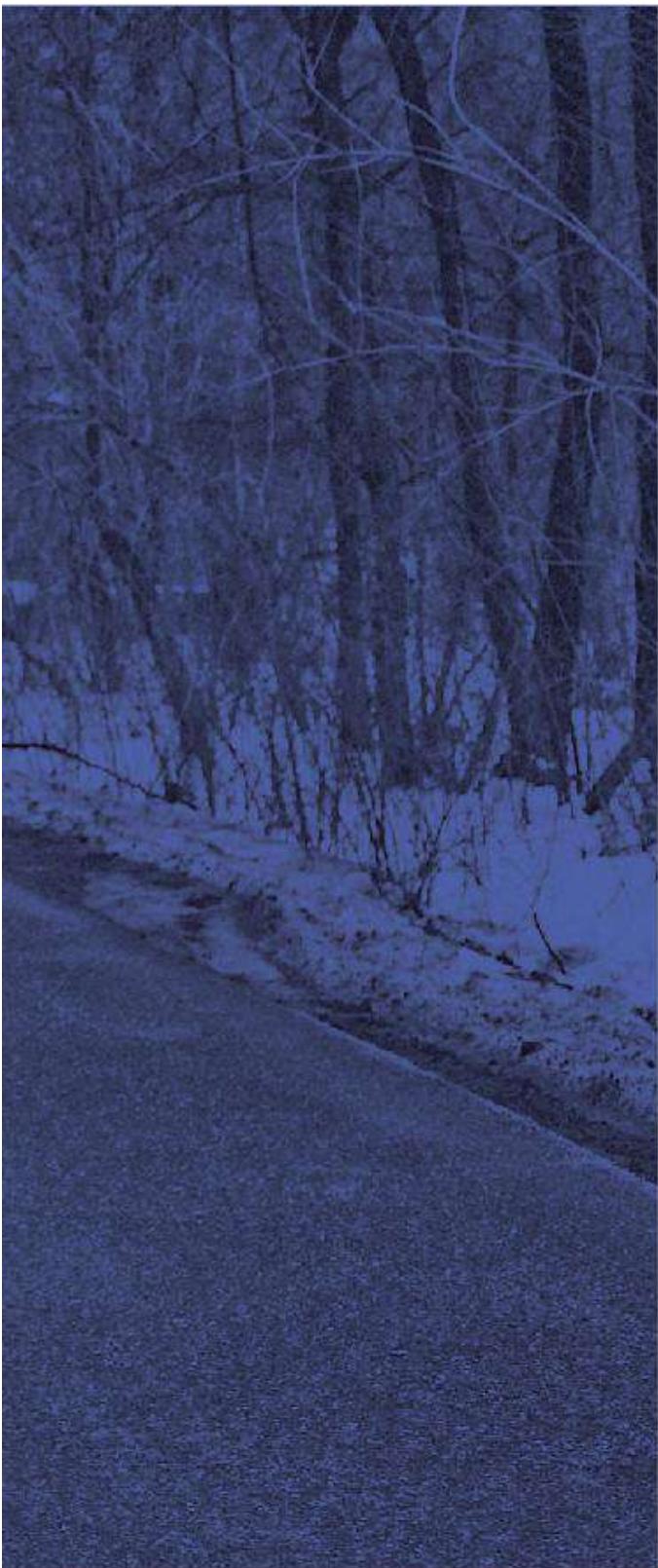
Бид хаашаа явж байгаа вэ?

Бид хаана очих ёстой вэ?

PS: Хэвлэлтэд шилжихийн өмнө бичвэрүүдээ батлан дахин нэг үншилт хийдэг юм байна. Ингээд харахад эхний бүлгийн 2 бичвэр жоохон урт, нуршуу болчихжээ. Түүнийг засах гэснээ эхний сэтгэгдлээрээ л бичсэн юм чинь тэр чигээрээ байг гээд нөгөө талаар бас жоохон “залхуурал” нэмэгдээд энэ чигээр нь орхичихлоо. Энэхүү уртуудыг л уншаад авчихвал цааш товчхон, сонирхолтой болоод ирнэ гэдэгт итгэж байна.

**НОМЫН III БҮЛГИЙН ЭХНИЙ
СЭДВЭЭС ТОЛИЛУУЛЖ БАЙНА**

ЭРГЭЖ
ХАР,
УРАГШ
АЛХ

А мартаа Сен гээд Нобелийн шагнал хүртсэн Энэтхэг гаралтай алдартай эдийн засагч, философич эрдэмтэн бий. Түүний томьёолол, онолууд дундаас ихээхэн алдартай нь “Хүнд чадавхитай нь тэнцүү эрх мэдэл өгвөл илүү үр өгөөжтэй” байдаг тухай номлол юм. Энэ нь шууд утгаараа чадварт нь тааруулж албан тушаал, эрх мэдэл олгох ёстой гэж уншигдана.

Ер нь амьдрал дээр зарим хүнд албан тушаал нь “хүнддэж”, заримд нь “хөнгөддөг” тохиолдол их бий. “Хүндэдсэн” албан тушаалтай хүн өөрийгөө эвдэж, ажил нь гацаж, ард нь түмэн олон хохирох нь нийтлэг. Өнгөрсөнд энэ мэт олон тохиолдол гарч, албан тушаалтан асуудлаа олж, шийдэж чадалгүй амь аргацаасаар ирсэн нь ч бий.

Ер нь тэгээд болоод өнгөрснийг сүүлд нь ярихад, эсвэл хүний хийснийг хажуугаас нь хараад “хошуу нэмэрлээд” суухад нь тун амархан даа. Тиймдээ ч ирээдүйд энэ мэт тохиолдууд бага гараасай гэж хүсэж, албандаа эзэн болохуйц, асуудалдаа шийдэл олохуйц эрхмүүдийг Хэрвээ Та агуулгатаа урьж оролцуулсаар байна. Жирийн иргэнээс эхлээд жинхэнэ уг албанд байх ёстой хүртэл олон төлөөллийг хамруулав. Тэд энэ алба, ажил, асуудлаа шийдэх хүмүүс болохгүй байж болно. Гэхдээ дараа дараагийн хүмүүс нь нэг тийм зүйлсийг хүмүүс ярьдаг шүү дээ гэж харж яваасай гэж хүсэж олон ч хүнтэй уулзлаа, цаашид ч уулзана.

Мөн ирээдүйн бид, өнөөдрийн бид гэдэг чинь өчигдруүдийн минь үр дүн шүү дээ гэсэн нэг үгийг санан байнга ирэх ирээдүйн тухай биш элэгдэж хоцорсон өчигдрийн тухай ч бас ярих нь зүйтэй гэж саналаа. Түүхээсээ, ахмадуудаасаа өнгөрснөө юу гэж эргэцүүлж, юуг анхаарах ёстойг асууж залуусдаа хургэхийг зорилоо.

Ер нь энэ жижигхэн товхимол бүтнээрээ энэ бүлэгт багтхаас эдийн засаг, хөдөө аж ахуйтай холбоотой хэсгүүдийг өмнө ялан оруулсан байгааг та бүхэн анзаарсан байхаа. Ингээд эхний уулзсан 20 оролцогчдын ихэнхийг нь агуулсан энэ хэсэгтэй танилцаад өнгөрсөн рүүгээ ЭРГЭЖ ХАР, тэгээд эргэлзэлгүй ирээдүй өөд зоригтойхон УРАГШАА АЛХ.

ХЭРВЭЭ ТА

МОНГОЛЫН ТҮҮХИЙН
ЗҮЙЛ ЯВЦЫГ ӨӨРЧЛӨХ
БОЛОМЖ ОЛДВОЛ?

ЗОЧИН

Д.ӨЛЗИЙБААТАР

Төрийн шагналт, түүхч

Эрх мэдлийн төлөөх хагарал, дайсагналыг хожим харахад ямар ч их хор хөнөөлтэй байдаг юм бэ? гэсэн харуусал тээсэн нэгэн дугаарыг Хэрвээ Та агуулга төрийн шагналт түүхч Д.Өлзийбаатар гуайтай хамтран бэлтгэсэн. Эвлэсэн цагтаа дэлхийг захирч байсан бид эдүгээ харин ямархан түүх, өвийг хойч үедээ үлдээж байгаа болдоо гэсэн эмзэглэл төрж байна.

Түүхэнд хэрвээ гэж байдаггүй юм гэнэ лээ. Гэхдээ танд Монголын түүхийн Зүйл явдлыг өөрчлөх боломж олдвол түүхийн аль үйл явдлыг өөрчлөх вэ?

БИЧЛЭГ ҮЗЭХ

Д.ӨЛЗИЙБААТАР

ХЭРЭВ ТА МОНГОЛЫН ТҮҮХИЙН ЗҮЙЛ
ЯВЦЫГ ӨӨРЧЛӨХ БОЛОМЖ ОЛДВОЛ?

■ АГУУЛГЫН ТОЙМ

ДҮРЭМ ЗӨРЧСӨН “АСУУЛТ”

- Хамгийн хэцүү асуулт. Бараг түүхчдэд тавьж боломгүй л асуулт даа.
- Түүхч болгон энэ үйл явц ингээд өөрчлөгдсөн бол энэ үйл явц ямар үр дүнд хүрэх байсан вэ? гээд боддог.
- Түүхчид болж өнгөрсөн үйл явдлыг л хойч үедээ үлдээх үүрэгтэй учраас. Гэхдээ яахав надад бас бодож, санаж явдаг юм бий.

АРИГ БӨХ ХУБИЛАЙН ТЭМЦЭЛ

- Миний таамаглал, мөрөөдөл, төсөөллөөр бол нэгдүгээрт Аригбөх Хубилай 2-ын тэмцэл өөрөөр эргэсэн бол яах бол? гэсэн бодол байдаг.
- Хубилай Аригбөх 2-ын тэмцлийн үр дүнд Монголын эзэнт гүрний байдал их өөр болсон. Хубилайн үе болон түүнээс хойших үед Монголын их гүрний нэгдэл Их Юань улс дээр төвлөөд байсан. Их Монгол Улсыг л Их Юань гээд л нэрлэчихсэн хэрэг шүү дээ.
- Хаан болох эрх зүйн үндэс нь бүрдсэн хүн бол Аригбөх байлаа. 2 их хуралдай болоод 2 хаан тодорчихсон. Энэ бол Монголын хуваагдлын нэг том гашуун сургамж болж түүхэнд үлдсэн. Хубилай ялж Монгол хэдийгээр задарч, ядарч, доройтойгүй ч гэсэн хойшдын үйл үл мөрт нь бол янз бүрийн эерэг, сөрөг ул мөр үлдээсэн гэж боддог.
- Хубилайн ялалтаас 108 жилийн дараа 1368 онд Тогоонтөмөр тэргүүт хүмүүс ялагдаад эх нутагтаа эргэж ирэхэд уугуул нутгийн Монголчууд нь тэднийг харь хүн мэт хүлээж авсан. Энэ үйл явдал нэг зүйл хэлж байгаа юм.

- Хэрэв энэ тулалдаанд Аригбөх ялж, Цагаан хэрмээс хойших эх нутгаараа төвлөсөн хэвээр үлдсэн бол хойшдын том задрал, бутрал, Хятадын зүгээс Монголын дотоодод оролцох оролцоо, Манжийн эрхшээлд орох нөхцөл байдлууд ямраар эргэх байсан нь их сонин төсөөлөл үлдээдэг.
- Нэгдсэн Их Монголын гэр бүлд Хятад орныг нэгтгээд оруулчихсан. Тэр үеийн Хятад орон гэдэг чинь хуваагдмал орон байлаа шүү дээ, өмнөд умард гээд. Хятадын цөм хэсэг нь өмнөд хэсэгтээ байдаг Сүн улс байсан. Их Юань улсын үед бид нарын Хятадуудын дотоод эв нэгдлийг бэхжүүлж өгсөн.
- Их Юань улсын үед Төвд, Вьетнам, Бирм гээд Монголын эрхшээлд байсан бүх улсууд хожмоо Мин улсын захиргаанд багтсан. Мингийн хаад чинь бид Монголчуудын залгамж халаа гэж ярьж явсан.
- Мин улс оршин тогтносон 300 жилийн хугацаандаа Цагаан хэрмээс хойших Монголыг дарж авах, газар нутгийг нь эрхшээлдээ оруулах гэж зүтгэсэн ч чадаагүй. Энэ тэмцэлд Монгол суларч, Манжчууд гарч ирсэн.
- Өнөө хэр Хятадад байдаг Хан үндэстний үзэл санаа, нэгдмэл Хятад гэдэг үзэл энэ үеэс л тогтсон.

БЭРХ, ХҮЛЭГИЙН ТЭМЦЭЛ

- 2-рт миний бас нэг сургамжтай бодож явдаг зүйл бол Зүчийн улс, Ил хаант улс хоёрын хоорондын тэмцэл буюу Бэрх, Хүлэгү 2-ын байлдаан. Хэрвээ энэ 2 байлдаагүй бол, энэ 2 жижиг зөрчлөө эв зүйн зарчмаар шийдсэн бол Европ болон Дундад Ази дах Монголын байдал их өөрөөр эргэх байсан болов уу? гэж боддог.

ДӨЛЗИЙБААТАР

ХЭРЭВ ТА МОНГОЛЫН ТҮҮХИЙН ЗҮЙЛ
ЯВЦЫГ ӨӨРЧЛӨХ БОЛОМЖ ОЛДВОЛ?

- Хүлэгийн улс чинь алтан ургийн залгамж хэвээр байсан ч Исламын шашинт улс болж байсан. Хэрэв энэ чигээр байсан бол Монголчуудын ноёрхол, уусгах асуудал их өөр байх байсан.
- 1250-аад онд Дребентэд болсон тэр том тулалдаанаар бол Монголын хүч чадал их суларсан. Зүчийн улсын ч, Ил Хаант улсын ч хүч чадал их суларсан. Энэ суралыг ашиглаад, үүнээс үүдээд Монголчуудын тэндэх ноёрхол, сулрах нөхцөл байдал үүдсэн. Эзэнт гүрэн унах, жижгэрэх үйл явц эндээс л эхэлсэн.
- 350,000-400,000 мянган цэрэг тулалдсан гэдэг мэдээ байдаг. Энэ 2 эв зүйгээ олсон бол. Ерөөсөө л газар нутаг, эрх мэдлийн л төлөө тулалдаан штээ.
- Монголчуудын Хубилай Аригбөх, Бэрх, Хүлэгийн зөрчил нь зөрчлөө эвлэрлийн зарчмаар шийдэж чадаагүй сургамжууд харагдаад байгаа юм. Дандаа зэвсэг, хагарлаар шийдчихсэн.
- Хүлэг бол тэр хавийг засаж товхинуул гэж Мөнх хааны даалгавраар лясан хүн шүүдээ. Ил хаант улсын дараа дараагийн залгамжууд нь хаант улс болгоод явчихсан.
- Зүчийг ч мөн ялгаагүй. Чингис хаан Европ руу тэр орчмыг төвшитгөөд их хааны мэдэлд оруулах үүрэгтэй явсан. Тэгэнгүйт дэндүү их том газар нутгийг эзэлсэн учраас тэнд бие даасан засаг захиргаа, өөрсдийн хууль цаазыг тогтоохоос өөр аргагүй болсон.
- Тэр үед Монголчууд өөрсдийн мэдэж байсан дэлхий ертөнцийн бүх газар нутгийг эзэлж, Ази Европыг эзэлсэн том улс болсон. Анхны даяаршил гэдэг юм чинь энд л үүссэн.

ГАЛДАН БОШИГТ, ӨНДӨР ГЭГЭЭНИЙ ТЭМЦЭЛ

- Гуравдах миний хэрвээ гэж бодож явдаг зүйл бол Галданбошигт, Өндөр Гэгээн 2-ын тэмцэл болоогүй бол Монгол ямар байх байсан бол гэдэг бодол.
- Галданбошигт, Өндөр Гэгээн 2-ын тэмцэл хагарал болоогүй,

энэ 2 эв зүйгээ олоод хямралдан тэмцэлдсэн нөхцөл байдал болоогүй бол Монголын асуудал нилээн өөрөөр харагдаж байж болох байсан. Манжийн эсрэг тэмцсэн тэмцэлд нэгдсэн хүчтэй байх, Уралын нурууг давж орж ирж байгаа Хаант Оросын нөлөөг тогтоон барих, дотоод өөрсдийн хүч чадлаа бүрэн хадгалан барих бүрэн боломжтой байсан. Монголчууд сулран доройтойгүй, том газар нутагтай байлаа.

- Энэ 2-ын тэмцэл бол Манжийн төрд, Манжийн эрхшээлд орох гол нөхцөл болсон.

Хэрвээ энэ газрын зурагт 20-р зуунд энэ улс зурагдаагүй бол Монголчуудын хувь заяа яах байсан вэ? гэдгээ л үргэлж бодож байх ёстой. Хагарлыг эвлэрэл болгож чаддаг байх ухаан шаарддаг. Тархан суугаа Монголчуудын хувьд бид чинь бурхны оронд суугаа хүмүүс шүүдээ. Тэгэхээр энэ улсыг л хөгжүүлэх, тэд бүгдийнх шүтээн хэвээр үлдээх, дагаад бүгд орж ирэх том нэгдлийн асуудал байгаа. Муу байвал тэд зугтаагаад явчихна, сайн байвал бүгд наашаагаа соронзон мэт татагдаад ороод ирнээ.

ХОЛБООТОЙ ДУРСАМЖ

Холын замын “Хань”

Ажил, амьдралын шаардлагаар аян замд явахад авч явдаг зүйлсийн жагсаалт цаг цагаар өөрчлөгдөж байдаг бололтой юм. 90 хэдэн онд оюутан болоод хот руу явж байхад ЗИЛ 130-ийн тэвшин дээр дэвсэх эсгий, нөмрөх дээл, идэх хоолоо аваад суудаг байж билээ. Тэгээд энэ холын замыг мориор яаж давдаг байсан юм бол, тэр үеийн хүмүүс ч мундаг байжээ гэсэн шүү юм яриад л 7 хоног туулдаг байв.

Одоо ч харин амар сайхан болжээ. Машинаар явахад төв замаар торолгүй давхиад 20 хүрэхгүй цагийн дотор хүрээд очдог болж. Ингэж амар болсныг дагаад аяны бэлтгэл ч бас их өөрчлөгдөж. Сүүлийн хэдэн жил Увс, Ховд руу ажлаар, Дорнодын Буйр нуур руу аялалаар машинаар явахад авч явах жагсаалтын эхэнд Д.Өлзийбаатар түүхчийн сонсдог номнууд нэмэгджээ. Тэр битгий гадагшаа үртын нислэгт ч авч явсан удаа хэд хэд бий.

Эндээс гарахдаа эхлүүлэхэд нэг цувралыг нь дуусах шахуу л Увс ордог юм. Энэ хооронд хэдэн ч удаа явав, тэр болгонд л энэ сонсдог номыг авч явж бүтнээр нь сонссон удаа нь л лав 5,6 болсон байх. Тэр бүрт л Монголын түүхтэй ахин дахин шинээр танилцаж, “эрхэм ах”-ын захиас даалгаврыг сонсож байв. Хэдэн сар, жилийн дараа битгий хэл ирэх очихын хооронд л дахиад сонсоход тун ч сонирхолтой, хэлэх гээд байгаа нь санаа нь ил, тунгааж бодох, санах сэрэх олон

захиас, даалгавар бүхий энэ сайхан номыг бичсэн ахад энэ бүрт л талархаж явдаг байв. Ингэж олон сонсохоор чинь зарим бүлэг, сэдвүүдээрх бүдэг бадаг, үүр түүрхэн байсан түүхийн талаарх мэдлэг маань ч нэмэгдэж, ахисаар яваа.

Зүйрлэн хэлбэл түүний энэхүү сонсдог ном нь наадам бүрээр, цагаан сарын битүүн бүрт үзсээр байдаг ч уйддаггүй, уlam л хорхойсон үзсээр байдаг Гарьд магнай кино шиг урлагийн бүтээл билээ. Ийм сайхан бүтээл хийж, Монголчуудынхаа, хойч үеийн залуучуудынхаа оюунд их хөрөнгө оруулалт хийсэн “эрхэм ах”-д талархаад баршгүй.

Ийм ч учраас энэ агуулгаа эхлүүлэхээс эхлүүлэн бодож, заавал тавьж, хариулт авья гэсэн асуултаяа асуусандaa тун ч баяртай байна. Түүний хариулт, хариултаараа дамжуулан бидэнд өгөхийг хүссэн мессеж ч үнэхээр таалагдаж байгаа. Өнгөрснөө харахад бид чинь нэгдэж нийлэхээрээ дэлхийг эзлээд, салж дайсагнахаараа хөрш орнуудынхаа өгөөш болж, түүхийн хуудас арчигдах дээрээ түлж байсан гашуун сургамжуудаар дүүрэн улс шүү дээ. Энэ л эвлэвэл хождог, эвдэрвэл балардаг гашуун сургамжаа Монгол хүн бүр санаж яваасай гэж хэлдэг “эрхэм ах”-ын үгийг ягштал мөрдөхсөн.